

MICII BURGHEZI

de Maxim Gorki

Am asistat cu teamă, dintr-un colț al camerei mele, la certurile, infernalele certuri din casa familiei Bessemenov: mă făcuseră mie în fotoliu, să nu mă vadă, cumva, bătrînul Bessemenov și să mă ia la rost, că ce caut și eu pe-acolo, să încerc lumea aceea, și-așa îndejuns de încurcăță, îndejuns de legată, cu legături omenești, sufletește adică, prin obișnuințe, prin interese, prin sentimente și resentimente (și acestea din urmă îi leagă pe oameni), prin concepții și prin idei preconcepute, da, mai ales prin idei preconcepute.

Dar vine o vreme cînd oamenii trag care încotro, nu către un tel anume, într-o direcție îndrituită de o ideologie anume, trag mai mult către ei înșiși, către starea de bine personal. Vremea aceasta a venit și în casa familiei Bessemenov. Pîrîie legăturile impletite din interese, sentimente și obișnuințe. Casa se elatină din temelii, stă să se prăbușească. Bătrînul Bessemenov, tatăl, o simte acut. Se agită, se enfurie, urlă, ca un descreierat, la copii (inconștienți!), amenință cu pumnii, pentru ca, apoi, să-i strîngă la piept, plîngînd amar. Mai ales pe Piotr — slăbiciunea sa — care vrea să se însoare (nesăbuitul!) cu văduva Elena Nikolaevna, chiriașă murlie de la etaj, dînd, astfel, cu piciorul unor partide de mii de ruble. Alt necaz, Tatiana, fata bătrînă, piatra din casă, greu de urnit. Dar cine să știe că ea îl iubeste în taină pe Nil, cel înfiat, „străinul”, lucrător la depou? Nil, cel prea sigur de sine și de brațele lui muncitoare, ca să nu se amuze pe seama înnebunitei de furie Bessemenov și să vadă dragostea ei tăcută. Și, cînd hotărăște, tam-nisam, s-o ia de soție pe Polia, fiica păsărarului Percihin, nici nu-i trece prin cap că strivește, cu acest gest, două inimi: pe aceea a bieteii surori vitrege și pe aceea, timidă, a ex-coristului de operă, basul Teterov, chiriașul care nu a cîntețat încă să-i spună Poliei de ce stăruie cu privirea asupra ei. Drept este că basul Teterov e cam în vîrstă și prea corpulent, aproape lăbărtat. Și, din fire, e înclinat spre reflecție. Și mai are și un foarte pronunțat simț al ridicolului. E un sceptic, un fizionomist sceptic. La urma urmei, nu e lege ca cel sprinten la mînte să fie sprinten și la trup.

Teterov nu va reuși să se îmbete, înțit să-și uite durerea, și nici Tatiana nu va reuși să se otrăvească cu amoniac. Cel ce se va otrăvi, cu propria-i fiere, este bătrînul Bessemenov. N-ar fi recunoscut, în ruptul capului, că ar fi vrut ca Nil cel muncitor să-i fie sprijin fiicei sale îmbătrînite. Pînă și împăciuitoarea sa soție, Akulina Ivanovna, îi

anuncă, pe sub ochelari, priviri crunte bietului Percihin, rudă săracă, care nu știe că e sacru și intra în casă, mărșălind, flenduros și vesel, să ceară un ceai năbădănoasei gazde.

Prin spațiul tensionat, casabil pareă, apoi învîrtejît de furia bătrînului Bessemenov, timpul trece implacabil, arătîndu-se în mișcare egală a unei pendule sau în căderea ritmică a picăturilor din robinetul uriașului samovar: presiunea sa teribilă și calmă se exercită pentru a îndritui noi așezări. Cei ce au conviețuit sexor imprăștiat, intrînd, fiecare pe cont propriu, în altă viață. E profund omenească această dramă a micii-burghezii. Regizorul Gheorghi Tovstonogov a apelat la buna tradiție a teatrului rus, arătînd oamenii așa cum sînt, cu sublimul și cu mizeria vieții lor sufletești. Se simte în spectacolul său că afară, în lumea rusească, se întimplă ceva, dar nu starea prerevoluționară din afară modifică (în sens mecanicist) mentalităților celor dinăuntru, ci mentalitățile lor sînt consubstanțiale (în sens organic) noilor stări ale societății. Atitudinile copiilor, cu precădere aceea a lui Nil, vorbesc despre noile concepții ce animă societatea rusească, privind libertatea individuală cîștigată prin muncă, privind fundarea familiei pe baze noi, proletare. Revolta micului-burghez, Bessemenov este revolta generațiilor vechi, formate la școala economică și morală a capitalismului mercantil — caracterizată prin emulație, nu atît în procesul liberului schimb, cît în acumularea de capital; Nil, cel înfiat, este expresia cea mai limpede a schimbărilor, dar și a stării sale sociale, a rolului clasei sale, în istoria societății. Oare, în revoluțiile sociale burgheze, ce au premers celor proletare, nu proletariatul a fost „copilul înfiat” al burgheziei în ascensiune? Cel dorit și nedorit, în același timp? Disprețuitul necesar? Așa îl vede bătrînul Bessemenov, pe Nil. Drama familiei Bessemenov ne apare, astfel, ca un simbol al societății timpului. În această accepție, justă, în sens estetic și politic, a piesei lui Gorki, regizorul Gheorghi Tovstonogov nu a avut simțit nevoia să facă referiri la realitatea vastă a societății ruse. Ar fi împietat asupra intensității vieții proprii a simbolului, prin semnificații exterioare, redundante.

Actorii au fost realizatorii în trup și suflet ai gîndirii regizorale, reușind un spectacol care — după expresia lui Tolstoi — te ia binîșor de mîneacă și te conduce în meandrele vieții, din ce în ce mai anețitor, golindu-te de tine însuși și umplîndu-te cu lumea, cu viața, cu substanța sa proprie, pentru ca să te trezești, la sfîrșit, uimit, ca după un vis la care ai participat, fără voință proprie, voină doar cu ceilalți, voină pentru ei, temîndu-te pentru ei ca pentru tine însuși. Reflecția și atitudinea critică venind abia mai tîrziu, și constituind trezia ta, nu de spectator și de critic, ci de om.

Constantin Radu-Maria